

18–19. YÜZYILLARDA KIZILDELI BEKTAŞI OCAĞI

KIZILDELI BEKTASHI ASSOCIATION IN 18-19 CENTURY

A.Yılmaz Soyzer¹

ÖZET

Kızıldeli Bektaşî Ocağı geleneksel Bektaşî tasavvuf geleneğinin içerisinde bir ekoldür. Ritüelleri, kılık kıyafetleri ve inanç esaslarıyla Hacı Bektaş Veli merkezli bir tekkedir. İnanç olarak vahdeti vücud anlayışını benimsemişlerdir. Bu anlayış Kızıldeli Bektaşîliğinin her faaliyetinde görülmektedir. Bu çalışma Kızıldeli Bektaşîliğini ortaya koyan iki el yazması eser temel alınarak yapılmıştır. Bu eserlerden ilki Şeyh Ahmed Bedreddin Halvetî'nin Şeyh Sırrî Rifaî'nin el yazması notlarına dayanarak kaleme aldığı *Risale-i Lahutiye* ve diğeri Kızıldeli Ocağı mensuplarından Giritli Ali Baba'nın *Uyunü'l-Hidaye* isimli yazma eserleridir. Konu hem inanç hem de ritüeller bakımından ele alınmıştır.

Kızıldeli Bektaşî Ocağı gerek diğeri Bektaşî tekkeleri gerekse bütün bir Hz. Ali silsileli tasavvuf ekolleri gibi vahdeti vücud inancına sahip bulunmaktadır. Bu inanç tasavvuf tarihi boyunca işlenmiş ve geliştirilmiş bulunan “Yalnızca o var onun dışında hiç bir şey yoktur, bütün görünür evren O'nun (Tanrının) tecellisinden ibarettir.” şeklinde formüle edilebilecek olan görüştür.

Makalede *Risale-i Lahutiye* isimli eserde bulunan bir ikrar cemi geniş okuyucu kitlelerinin rahatlıkla anlayabilmesi için günümüz Türkçesiyle sadeleştirilerek verilmiştir. Ancak gülbanklar şiir biçiminde ve anlaşılması nispeten kolay metinlerdir. Bunların orijinal hâlleri kaydedilmiştir.

Makalede Kızıldeli Ocağı'nın ehlibeyt ve mürşit anlayışları da *Uyun'ül Hidaye* isimli yazmaya dayanılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bektaşî, Kızıldeli Ocağı, vahdeti vücud, cem

ABSTRACT

The Kızıldeli Bektashi Ocak is an ecol within the Bektashi sufi tradition. Looking at its rituals, apparel, and doctrines, the Kızıldeli Tekke must be counted among those *tekkes* affiliated to Hacı Bektaş Veli. Kızıldeli dervishes believed in the unity of the being, which is observable on their every activity. This study is based on two manuscripts: the first one is *Risale-i Lahutiye*, a collection by Şeyh Ahmed Bedreddin Halveti of the notes of Şeyh Sırrî Rifaî; the second one is called *Uyunü'l-Hidaye* and written by Giritli Ali Baba, who was a Kızıldeli descent. The subject is dealt in terms of both belief and rituals.

¹ Yrd. Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Like other Bektashi *tekkas* and sufi orders whose spiritual chain descends from Hz. Ali, Kızıldeli dervishes believed in the unity of being. This belief can be summarized as “There is nothing but only Him, and the entire visual universe is simply His revelation.”

The description of a djem ritual recorded in *Risale-i Lahutiye* is summarized in the article while *gulbanks*, prayers read during the djem ritual, are quoted. Arguments regarding the place of the House of Prophet Muhammad and the spiritual master in the beliefs of the Kızıldeli Bektashi Ocak are developed on the basis of *Uyun’ül Hidaye*.

Key Words: Bektashi, Kızıldeli Ocak, unity of being, djem.

GİRİŞ

Kızıldeli Bektaşî Tekkesi Yunanistan sınırları içerisinde kalan Dimetoka yakınlarında bir tekkeydi bugün hâlâ ayakta. 1826 yılında II. Mahmud tarafından bütün Bektaşî tekkeleri kapatılıncaya kadar yüzyıllarca faaliyet göstermiştir. Kızıldeli Bektaşî tekkesi, Kızıldeli Ocağı veya bağlılarının nitelendirmesiyle Kızıldeli Ocağı ismiyle de anılmaktadır. Gerek Osmanlı arşiv belgeleri gerekse el yazması eserler bakımından Kızıldeli Ocağının 18. ve 19. yüzyıldaki toplumsal ve kültürel yapısını ele almak mümkün olmaktadır. Bu hem Bektaşîlerin devletle yazışmaları hem de devletin Bektaşîliği kapatış belgeleri sayesinde mümkün olmuştur. Aynı zamanda Bektaşîlere dost tasavvuf ekollerinin kaleme aldığı el yazması eserler de o dönemi ortaya koymuştur. Osmanlının Bektaşîliğin kapatılmadan önce bu tekkeyle yapmış olduğu yazışmalara bakıldığında devletle tekkenin iyi ilişkiler içinde olduğu, tekkenin çevresindeki köylerin bazılarının öşür ve ispençe gibi vergilerinin Kızıldeli Bektaşî tekkesi vakfına ait olduğu görülmektedir. Mesela çevre yerleşim birimlerinden Dimetoka kazasına bağlı Derbend-i Sagir köylüleri bu durumdadır.²

Devlet, Bektaşî tekkelerini kapatırken hiçbir ciddi hazırlık yapmamıştır. Özellikle bu tekkelerin vakıflarına ait tarla ve emlakın akıbetlerini hiç düşünmemiştir. Yıllar sonra 1266 tarihinde yetmiş adet ve toplam 1121 Osmanlı dönümü tarlayla yirmi adet ve 31 dönüm çayırılığın durumu tartışılmakta karara bağlanmaya çalışılmaktadır.³ Zaten devlet tekkelerin emlak ve gelirleriyle ilgilenmeye yıllar sonra başlayabilmiştir. Gerçi derhal bütün tekkelerin emlakının dökümü yapılmıştır ama bu tekkelerin mallarının akıbetiyle ilgilenme tarihi en erken olarak kapatılıştan 4-5 yıl sonrasına denk gelmektedir.⁴ 1254 hicri tarihli bir maliye defterinde de tekkeye ait tarlaların icara verilmiş cetvelleri bulunmaktadır.⁵

Osmanlı Devleti’nde dinî anlayış bir taraftan medreseler diğer taraftan tekkeler tarafından biçimlendirilerek sürdürülmüştür. Medrese “ulema” ismi verilen ve devletin Resmi din

² Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Cevdet Evkaf, nu:8346, (t:1228h)

³ BOA.İMVL. 248/9069 (t:1268h)

⁴ BOA.MM.nu:9771 (t:1242-1248) v:3

⁵ BOA.MM. Nu:8248 (t1254) v:8

anlayışını “nakle, din bilginlerinin uzlaşısına ve akla” dayanarak oluşturan, yayan ve kontrol eden bilginlerin yetiştirildiği yerdir. Tekke ise medresenin çizgisinden farklı bir mecrada faaliyet göstermektedir. İnanç sistemi tıpkı medrese gibi Kuran ve sünnete dayandırılıyorsa da Kuran ve sünneti algılayış biçimi medreseden ciddi ayrılıklar içermektedir. Biraz zorlamayla birlikte tekke anlayışını bir bütün halinde ele almak mümkündür. Bu biraz da çeşitli tekkelerin birlikteliği biçiminde anlaşılmalıdır.

KAYNAKLARIN TANITIMI

Osmanlı döneminde Bektaşilik kapatılmadan önce tarikatlar arasında çoğu kez samimi ilişkiler bulunduğu bir gerçekliktir. Bir Bektaşî mürşiti diğer tarikatlerin ayinlerinde bulunabildiği gibi, diğer tarikat şeyhleri de Bektaşî meydanında bulunabilmektedirler. Mesela hicrî 1214, miladi 1779 yılında Şeyh Sırrı Rifaiyyü'l-Alevî isimli bir Rifai mürşiti kaleme aldığı özel notlarında Kızıldeli tekkesinin tarikat yapılanmasını ortaya koymaktadır. Çalışmamıza kaynaklık eden el yazması iki eserden biri olan Risale-i Lahutiye'in son sayfası “... nemekahu fakiru'l-hakir bende-i âl-i abâ derd-mend-i fukarâ e's-Seyyid e's-Şeyh Ahmed Bedreddin Halvetiyyü'l-Mısriyyü'l-Einnevî an muharrerat-ı ârifü't-turûk Şeyh Sırrıyyü'r-Rifaiyyü'l-Alevî fi mahurse-i Brusa fi 25 Şevval 1284” şeklinde bitmektedir. Buradan Risale-i Lahutiye'yi Şeyh Bedreddin Halveti'nin, tarikatleri çok iyi bilen Şeyh Sırrı Rifai'nin el yazması notlarına (muharrerat) dayanarak Bursa'da kaleme aldığı anlaşılmalıdır. Sırrı Rifai hicrî 1214, miladi 1779 yılındaki Kızıldeli tekkesi geleneklerini görmüştür. Bu eser 19 Şubat 1868 tarihinde tamamlandığına göre arada 89 yıllık bir süre bulunmaktadır. Bir insan ömrü göz önünde tutulduğunda Şeyh Bedreddin Halveti'nin Şeyh Sırrı Rifai'yi görmüş olması çok zayıf bir ihtimaldir. Ancak kendisine bir ara nesilden kalan evraklara dayanmış olabilir. Zaten Bedreddin Halveti'de sadece notlara dayandığını yazmaktadır.⁶ Şeyh Rifai, eserin başında Bektaşî geleneğine uyararak Rumeli fatihi Kızıldeli Sultan'ı Kızılveli olarak nitelendirmektedir ve meydanaevinde ayinlerin yürüdüğü o evrede Hacı Bektaş Veli asitanesinde postnişin Esseyyid Ali Dede olduğunu belirtmektedir. Bu da Kızıldeli Ocağının o dönemde Bektaşîliğin mücerred yani Babagan koluna mensup oldukları anlamına gelebilir. Rifai şeyhi Sırrı Efendi ya çift icazetli bir kişidir ya da çok iyi dostluklar içerisinde olduğu Kızıldeli Bektaşî tekkesi mensuplarınca Bektaşî meydanına dâhil edilmektedir. Aksi takdirde ikrarsız canın asla giremeyeceği bir ikrar ayinini anlatamaması gerekir. Bu sebeple en azından Sırrı Efendi'nin Kızıldeli Bektaşî ekolüne dost ve destekçi olduğu söylenilebilir. Bu dostluk ihtimali de onun görüşlerinin Kızıldeli Bektaşîlerince de destekleniyor olduğu anlamını taşıyabilir. Şeyh Sırrı Rifai, Hacı Bektaş Veli hankahındaki şeyhin Abdullatif Çelebi olduğunu yazmaktadır. Bu tarihi verilerle uygunluk arzetmektedir. Burada bir şeyh-postnişin ayırımında bulunulduğu gözlemlenilmektedir. Şeyh Rifai mücerred Bektaşîlerin mürşit olarak gördükleri Seyyid Ali Dede ve Halil Dede'den “an- tevarüs-i min- hakikatî'n-nesebi'l-muttasıl ila- eşrefü'l-enam aslahu sulehai ve iftiharü'l-kübra ve halife-i zaman Es-Seyyid Ali Dede” gibi övgü

⁶ Bkz.: Şeyh Sırrı Rifai, Şeyh Bedreddinü'l-Halveti, (yazma) [Risâle-i Lâhutiye] *Bektaşîlik Hakkında Risâle* nu:1243, istinsah:Bursa, h.1284, (SK-İİH-38b)

dolu sözlerle söz ederken Abdullatif Çelebi'den sadece "sahibü's-seccâde eş-Şeyh Abdü'l-latif Efendi" sözleriyle bahsetmektedir.⁷ Ayrıca bir liste halinde o gün hayatta olan Kızıldeli soyundan gelen şeyh ve şehzadeleri de belirtmektedir.⁸

Şeyh Sırrı Rifai kaleme aldığı notlarda Kızıldeli Bektaşî tekkesinde görmüş olduğu erkân ve ibadetleri anlatmaktadır. Esere yukarıda da belirtildiği üzere Kızıldeli ekolünün temsilci ve halifelerinden bahseden cümlelerle başlaması bu eserin Kızıldeli yolunun ritüellerinin kaydedildiği bir kitap olarak görülmesi için yeterlidir. Risale-i Lahutiye giriş mahiyetindeki kısımdan erkânın anlatımına, gülbeng ve ibadetlerin kaydedilmesinden tarikat sembollerinin anlatılmasına kadar bir bütünlük arz etmektedir. Erkânın son satırlarında "Şerbet nur ola, sırrola, oturan, duran kardaşlar mamur ola, zümre-i münkiran ve Mervan kör ola, cümlemin isteğini veren Şah-ı Merdan bizimle ola, Kızıldeli demi devranı yürüye, hü"⁹ denilmektedir. Bütün bunlara dayanarak "Risale-i Lahutiye" Kızıldeli Bektaşî yolunu anlatan bir kaynak olarak görmekteyiz.

İkinci kaynağımız olan Uyunü'l-Hidaye de Kızıldeli Bektaşî yolunun inanç esaslarını anlatan bir eserdir. Metnin müellifi Giridli Resmi Ali Baba bu ocağın müntesiplerindedir. Risale-i Lahutiye'nin son sayfasında "Resmi Ali Baba sene 1204/1789"¹⁰ tarihi göze çarpmaktadır. Bu muhtemelen Giridi Ali Resmi Baba'nın vefat tarihidir. Çünkü aynı yerde yer alan "İsmail Baba 1218"¹¹ tarihi Şahkulu Sultan tekkesinin haziresinde yatan Seyyid İsmail Baba'nın mezar

⁷ "Hâdimü'l-fukarâ ve'l-mesâkin kutbü'l-ârifin ve zuhrü'l-vasılın fatih-i Rumeli Kırklar serdarı Kızıl Veli Sultan Seyyid Ali Efendimizin sene bin iki yüz on dört senesinde âsitane-i bâlâsında post nişin an-tevarüs-i min-hakikati'nesebi'l-muttasil ilâ- eşrefü'l-enâm aslahu sulehâi ve iftiharü'l-kübrâ ve halife-i zaman Es-Seyyid Ali Dede rahmetullahi aleyh meydan-ı tahtânisinde postnişin es-Seyyid Halil Dede rahmetullahi aleyh// ve ba'dehu zâlîke an-tevarüs-i min hakikati'n-esebi'l-muttasil ilâ eşrefü'l-enâm aslahu's-sulehâi ve iftiharü'l-kübrâ halife-i zamân Hazret-i Hüncâr el-Hâc Veli âsitanesinde postnişin es-Seyyid Ali Dede rahmetullahi aleyh//sahibü's-seccâde eş-Şeyh Abdü'l-latif Efendi rahmetullahi aleyh sene: 1214/1779 tarih-i müşarun ileyhde meydanda hâzır olan Kızıl Veli evlatları beyan şüde" Bkz.: Risale-i Lahutiye (SK-İİH-1b)

⁸ "Efkaru'l-vera eş-Şeyh Feyzullah Efendi, an evlad-ı Kızılveli
Diğer şeyhzade e's-Seyyid Ali Çelebi, an evlad-ı Kızılveli
Diğer e'Seyyid Veli Çelebi, an evlad-ı Kızılveli
Sipahizade e's-Seyyid Hüseyin Çelebi an evlad-ı Kızılveli
Beşezade e's-Seyyid Ali Çelebi an evlad-ı Kızılveli
Hatab Efendi e's-Seyyid Veli Çelebi an evlad-ı Kızılveli
E's-Seyyid Ca'fer Çelebi an evlad-ı Kızılveli
E's-Seyyid Veli Çelebi an evlad-ı Kızılveli
E's-Seyyid İbrhim Çelebi an evlad-ı Kızılveli
Hoca-i dâna e's-Seyyid İsmail an evlad-ı Kızılveli
Hocazade e's-Seyyid Ca'fer Çelebi an evlad-ı Kızılveli
Sipahizade e's-Seyyid Ahmed Çelebi an evlad-ı Kızılveli
E's-Seyyid Hasan Sipahi Çelebi an evlad-ı Kızılveli" Bkz.: Risale-i Lahutiye (SK-İİH-1b)

⁹ Risale-i Lahutiye (SK-İİH-4a-8a)

¹⁰ Risale-i Lahutiye (SK-İİH-38b)

¹¹ /hü döst /Câ-nişin-i kutb-ı a'zam Hâcî Bektaş-ı Veli /Seyyid İsmâ'il Baba ol vâsil-ı sırr-ı Hüda / Bir güzel cân özge bir sultân idi kim pür-kemâl / Nutk-ı pâkinden olurdu feyz- yâb ehl-i fenâ /Mazhar-ı sırr-ı hakikâtîdi kalb-i İlahî / Çeşm-i

taşındaki tarihle aynıdır. Uyunü'l-Hidaye'nin son sayfasında böyle bir notun bulunması Risale-i Lahutiye ile Giritli Resmi Ali Baba arasında maddi bir ilişkinin rahatça kurulabileceği anlamı taşımaktadır. Risale-i Lahutiye'yi istinsah eden veya okuyanlar bir not şeklinde onun vefat tarihini bu kitaba düşmüşlerdir.

Giridi Ali Resmi Baba, 18. yüzyılda yaşamıştır. “Uyunü'l- Hidaye” nin son sayfasında Seyyid Ali Sultan bendelerinden olduğu yazılıdır.¹² Şeyh Sırrı Rifai de el yazması notlarını 1779 yılında tutmuştur. Giridli Ali Baba'nın Hakk'a yürüyüşü 1789 yılı olduğuna göre aynı dönemlerde yaşamış oldukları bir gerçekliktir. Bu yüzden de Kızıldeli Ocağı mensubu olduğu kendi el yazısıyla elimizde bulunan Giridli Ali Baba'nın tasavvufi anlayışının Kızıldeli Ocağının anlayışıyla aynı olduğu rahatlıkla söylenebilir. Giritli Ali Baba kendi el yazısıyla kaleme aldığı bir şiir mecmuasının sonunda şöyle demektedir:

“harrehu el-fakîrû'l-hakîr Giridî Resmi Ali Baba el-Bektaşî bende-i Seyyid Ali Sultan Kuddisse sırrihu'l-azîz li sene seb'a ve tis'un ve mie ve elf (1196=1781);¹³ Bir tarikatım takipçisi, üstelik mürşiti konumundaki şahsın yazmış bulunduğu eserin o ekolün anlayışını ortaya koymuş olduğunu varsaymak zorundayız. Sıkı sıkıya tarikat silsilesine bağlı olan Bektaşilik önceki mürşitten devraldığı inanç sistemini talibe aktarmış, o talip mürşit olunca da aynı düşünceleri taliplerine anlatmıştır.

1. KIZILDELI BEKTAŞI OCAĞININ İNANÇ YAPISI

1.1. İnanç: “Vahdetivücut” ve İnancın Kökeni Olarak “Ehlibeyt” Anlayışı

Bektaşilik Hünkar Hacı Bektaş Veli vasıtasıyla silsile olarak Hz. Ali'ye dayanan bir tasavvuf yoludur. Osmanlı Devleti döneminde Anadolu, Rumeli ve Mısır'da tekkeler vasıtasıyla yaygınlaşmıştır. Bir tarafıyla Anadolu ve Safevi Kızılbaşlığıyla (Ocaklar) yakın bir mecrada yer alırken, diğer yanı sıra “turuk-ı aliyye” adı verilen tarikatların Alevi silsileye sahip olanlarıyla yine yakın bir hat üzerinde varlığını sürdürmüştür. Ancak hem Kızılbaş zümrelerden hem de “turuk-ı aliyye”nin diğer mensuplarından farklı tarafları her zaman olmuştur. Bektaşilik, Şah Hatai, Kaygusuz Abdal, Kazak Abdal çevreli bir inanç algılamasında “Kızılbaş” olarak görülebileceği gibi, Üsküdarlı Haşim Baba, Azbi Baba, Türabi Baba ve Giridli Ali Baba benzeri mutasavvıflar temelinde İbn Arabî'nin sistemleştirdiği vahdet-i vücudun anlayışının takipçisi bir “mistik sistem” ya da Bektaşilerin hoşlandıkları nitelendirmeye “yol” olarak da değerlendirilebilir. Bu durum Osmanlı Devletinde var olmanın zorunlu bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu zorunluluk devletle olan ilişkileri sürdürebilmek için başvuru olan bir “takiyye” yani gerçeği gizleme mecburiyeti değildir. Melamilik, Mevlevilik, Halvetilik,

pâkinde degildi zerre-i dehlü mâsivâ / Olsa bu mısra' sezâ târih-i sâl -i rihleti /Hakk ile hakk oldu giridi Seyyid İsmâ'il Baba / sene 1218 fi Şevvâl 19

¹² Giridi Ali Resmi Baba, Uyun u'l-Hidaye, Y. K. Sermet Çifter Kütüphanesi, nu:938, v:124.

¹³ GiridiAli Resmi Baba, *Şiirler Mecmuası*, İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi, nu: 17, istinsah tarihi: 1197, v:95

Rifailik, Kadirilik gibi diğer Alevi silsileli “tasavvuf yolları”yla kurulan samimi münasebetlerin doğal bir sonucudur. Aynı biçimde Abdal Musa, Dede Garkın, Hubyar Sultan gibi ocaklarla olan ilişki de -açık veya gizli, ama her zaman devam edegelmiştir. Sosyolojik bir gerçeklik olarak şu söylenebilir ki hem Bektaşilik diğerlerini etkilemiş hem de öbür ocaklar ve tarikatler Bektaşiliğe tesir etmişlerdir. Yukarıda isminden söz ettiğimiz dört Bektaşî mürşitinden Üsküdarlı Haşim Baba köken olarak Celveti, Azbi Baba ise Halvetidir. Diğer Tasavvufi ekoller bazen Bektaşiliğin meydanaevinde ve cemlerinde bulunacak kadar onlara yakınlaşmışlardır.¹⁴

Bektaşilik işte böylesine bir ortamda 18. ve 19. yüzyılları geçirmiştir. Bu onun Hünkar Hacı Bektaş Veli’ye olan bağlılığını hiçbir zaman etkilememektedir. Çünkü “yol” içerisinde Makalat ve Velayetname de okunmaya devam edilmiştir. Bu etkilenmeler ancak esasları Makalatça belirlenen bir anlayışın açılımları olarak görülebilir. Mesela Sadık Abdal: “Pirimizin ol Makalat’ı yeter/ Çam-ı çem mirat-ı âlem bî-hicab” demektedir. (Gümüşoğlu, 2009: 66)

Giritli Ali Babanın Uyunü’l-Hidaye adlı eseri de “yol”un içinden bir mürşitin inancı yorumlayıp açıklayışı biçiminde değerlendirilmelidir.

Giridi Ali Resmi Baba, 18. yüzyılda yaşamıştır. “Uyunü’l-Hidaye” nin son sayfasında Seyyid Ali Sultan bendelerinden olduğu yazılıdır.¹⁵ Şeyhi ise Ali Sırrı Babadır.¹⁶ Giridli Ali Baba İstanbul’da Davud Paşa Mahallesi yakınlarında defnedilmiştir. (Kılıç, 2004: 275)

Giridli Ali Baba, Uyunü’l-Hidaye’de Alevi kaynaklı tasavvufun çeşitli inanç esaslarını ortaya koymaktadır. Bu sistemin temelini ise vahdet-i vücud anlayışı teşkil etmektedir. Vahdetivücudun varlığın aslında bir ve tek, bunun da Allah olduğu görüşüdür. İslam mutasavvıfları İslamın yayıldığı topraklarda Kuran’a bu yorumla bakmaya başlamışlardır. Vahdetivücud anlayışını sistemleştiren sufi ise İbnü’l-Arabî’dir. Her ne kadar çağdaşı Mevlana Celaleddin Rumi de vahdet-i vücud anlayışıyla eserler vermişse de onda işin sanat boyutu felsefi bir alt yapı kurmaktan daha önceliklidir. Vahdetivücudun İbnü’l-Arabî’nin sistemleştirdiği biçimi Osmanlı coğrafyasındaki bütün tasavvuf hareketlerini etkilemiştir. İşte Bektaşilik de vahdetivücudun en yoğun biçimde işlendiği bir “yol” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayışın Bektaşilikteki ilk temelleri Hacı Bektaş Veli’nin Makalat’ına, Kaygusuz Abdal, Kazak Abdal, Sadık Abdal gibi yol ehli şairlerin eserlerine kadar uzanmaktadır. Burada ele alınmakta olan Uyunü’l-Hidaye’nin müellifi Giridli Ali Baba ise vahdetivücud anlayışını büyük oranda İbnü’l-Arabî’den etkilenerek ortaya koymuş görünmektedir. Eserin üç yerinde İbnü’l-Arabî’nin ismi geçmektedir. Bir yerde ise [“Bu tahkiki füsusunda dimişdi şeyh Muhyiddin/ Ki hak zahirdir ‘âlemde ve halk mesturdurur bir bir” (*Muhyiddin ibnü’l-*

¹⁴ Dursun Gümüşoğlu sözlü olarak tarafımıza “bu yakınlaşmadan ziyade iki tarikatte de icra-i faaliyet ettikleri gerçekliğidir. Mürşitlerin iki toplumun ihvanına farklı günlerde hizmet ettikleri Turgut baba’dan bize intikal etmiş bilgidir” demiştir.

¹⁵ Giridi Ali Resmi Baba Uyunü’l-Hidaye, Y. K. Sermet Çifter Kütüphanesi, nu:938, v:124.

¹⁶ Giridi Resmi Ali Baba el-Bektaşî, *Şiirler Mecmuası*, (yazma) İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi, nu:17.

Arabi Füsüsü'l-Hikem adlı eserinde şöyle demişti: Hak evrende görünmektedir halk ise gizlidir)¹⁷] şeklinde doğrudan Endülüslü sufînin en ünlü eserine atıfta bulunmaktadır. Okuyucu bunu açıkça gözlemleyecektir.

Bütün bunların yanı sıra genelde Alevî yani Hz. Ali'ye dayanan tasavvufun, özeld e Bektaşîlik ve Girdli Ali Baba'nın İbnü'l-Arabi'den farkları vahdetivücut sistemini ehlibeyt anlayışı üzerine oturmuşlardır. İbnü'l-Arabi'de belirgin ve kuvetli bir ehl-i beyt vurgusu bulunmamaktadır. Girdli Ali Baba vahdetivücutu açıklamaya Hz. Muhammed'in sistem içindeki yerini anlatarak başlar.

*“Bir gün Âlemin övüncü Hz. Peygamber Cebrail'e “Ey Cebrail kardeşim bu getirdiğin Kuran'ı görmekte misin” dedi. Cebrail “Bir yeşil perdenin arkasından verilmektedir. Nasıl duyuyorsam aynen size iletmekteyim. Bundan gerisini de bilmiyorum” diye cevap verdi. O vakit Alemin övüncü Hz. Peygamber “Ey kardeşim sana izin veriyorum perdeyi kaldır ve sana Kuran'ı vereni gör” dedi. Cebrail başka bir zamandaki vahiy alışında perdeyi kaldırmıca kendisine Kuran'ı aktaranın Hz. Muhammed olduğunu gördü ve hayretler içinde kaldı, Muhammed aleyhisselamın hangi derecede olduğunu anladı ve sustu.”*¹⁸

Alevî kaynaklı tasavvuf ekollerinin ve özel olarak da Bektaşîliğin “Allah-Muhammed-Ali” biçiminde simgeleştirdikleri vahdet inancı Girdli Ali Baba'nın inanç temellerinde de görülmektedir. Ali Baba bu konuda şunları söylemektedir:

*“[Allah elçisinin] “Ben ilmin şehriyim, Ali kapısıdır”, diye buyurduğunu söylüyorsun. Resulullah bu hiç kimsenin inkâr edemeyeceği hadislerle Hz. Aliyle tek vücud olduklarını ifade etmektedir. Bir gün Hz. Ali'nin hasta olduğunu Hz. Muhammed'e bildirdiler. Orada işinin ehli Yahudi bir tabip vardı. Onu çağırıp “nabzıma bak gerekli tedaviyi yap” dedi. Tabip “hasta olan Ali'dir, sizde hastalık yok ki” deyince Resulullah elini uzatıp ısrarla nabzıma bakmasını istedi. Tabip de nabzıma bakıp gerekli tedaviyi yapınca o dem Hz. Ali iyileşti”*¹⁹

Vahdetivücutçu tasavvufta varlık alanına çıkış, -Bektaşîlikteki gibi ehlibeyt temelli olsun veya olmasın- “zuhur” veya “tecelli” kavramıyla açıklanır. Girdli Ali Baba da yaradılışı tecellinin en iyi ifadelerinden biri olan ayna mecazıyla (benzetme) açıklamaktadır.

“Âdemin yüzü Rahman'ın sıfatıdır Hak ayna (âyine) sından zuhur etmek gereklidir. “Gizli bir hazinedim bilinmeyi sevdim bilineyim diye mahlûkatı yarattım”²⁰” hadisi gereğince kendisini görmeyi arzu etti ve kün dedi bu âlem oluştu. Ondan âdemi bu âlemde ortaya çıkartıp en güzel sıfatlarla (sıfat-ı Ahsen-i takvim) yüceltti. Onu kendisine ayna edindi. Mümin müminin aynasıdır

¹⁷ Girdli Ali Baba, Uyünü'l-Hidâye, Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Nihat Tarlan bölümü nu:141 (SK-ANT-141- 74a)

¹⁸ SK-ANT-141-16b

¹⁹ SK-ANT-141-60b

²⁰ Meşhur hadis kitaplarında bulunamamıştır.

*hadisi gereğince âdem Hakk'a aynadır. Eğer sen kendini görmek için aynaya bakınca kendini görürsün.*²¹

“Gizli bir hazineydim” hadisi her ne kadar medrese anlayışının hiçbir meşhur hadis kitabında bulunmadığı için sahih kabul etmediği bir hadise de tasavvuf erbabı tıpkı Ali Baba da olduğu gibi bu hadisi vahdet-i vücud anlayışlarını temellendirmek için kullanırlar.²² Çünkü mutasavvıflar hadisleri Hz. Muhammed’in yaşarken söylediği sözlerden ibaret saymazlar. Örneğin İbnü’l- Arabi asıl önemli hadislerin şu anda mana âleminde görüşülmesi mümkün olan Hz. Muhammed’den bizzat (keşfen) alınabileceği görüşündedir.²³

Ali Baba vahdetivücut yani varlığın tek olduğu istikametindeki inancını şu örnekle ifade edip açıklamaktadır:

“iki gördüğü nesnenin birini kır/boz (sındurur) diğerini getir desek o (asıl) nesneyi kırar. İki gördüğü için birini kırıp diğerini getiririm zanneder ancak eşya tek ve o şaşı olduğu için asıl nesneyi kırmış olur.”²⁴(...) Derler ki bunun çaresi işinin ehli bir göz hekimine gidip şaşılığı gidermektir. Yoksa pişman olur dışarıda kalırsın. Çünkü yol varanın, göz görenin ve Hak kabul edenindir. Muvahhid ve Allahu bilenlerden (ârif-i billah) olanlar türevi özden ve özü türevden ayırıp iki görmezler.”²⁵

Giritli vahdetivücut anlayışına Kur’andan çeşitli ayetleri örnek olarak getirmektedir. O “Allah’ın benzeri ve ortağı yoktur. Çünkü Allah “Allah muhîtdir her şeyi çepeçevre kuşatmıştır”²⁶ buyurmaktadır. Aynı zamanda “Allah bilgi bakımından her şeyi kuşatmıştır”²⁷ şeklinde bir buyruk da vardır. “de ki hepsi Allahtandır”²⁸ ve “De ki o Allah tektir”²⁹ ayetleri de aynı husustadır.” demektedir. Yazarımıza göre bütün bunların yanında “hayır ve şer yalnızca Allahtandır”, “Allahtan başka Tanrı yoktur” ve “Allahdan başka ebedi olan yoktur” Bu şeklindeki ifadeler³⁰ Hakk’ın birliğine ve ondan gayrı bir şey olmadığına işaret etmektedir. Ali Baba “Bunları sana Hak teala şahit olarak göndermiştir. Eğer bu şahitlerin tanıklığını kabul etmemiş olursan Allah’ı da inkar etmiş olursun. Kuran’ı yalanlar, Allah kelimini inkar edersen böylece de inkarcı (münkir)

²¹ SK-ANT-141-18a

²² Ahmed Avni Konuk bu hadisten hadis-i kudsî olarak söz etmektedir. Bkz. Ahmed Avni Konuk, (Füsusü’l-Hikem Tercüme ve Şerhi, (hazırlayan:M.Tahrâli, S.Eraydın) Dergah yayınları, İstanbul, 1987, s.130

²³ Selçuk Eraydın, Ahmed Avni Konuk, Hayatı ve Eserleri, (Ahmed Avni Konuk, Füsusü’l-Hikem Tercüme ve Şerhi içerisinde) Dergah yayınları, İstanbul, 1987, s.xxxi

²⁴ SK-ANT-141-23b

²⁵ SK-ANT-141-25a

²⁶ Kurân 4/126

²⁷ Kurân 65/12

²⁸ Kurân 4/78

²⁹ Kurân 112/1

³⁰ Metinde ayet ve hadis deniliyorsa da ayet değildir, hadis olarak ise kaynakları belirlenememiştir.

ve içi dışı başka (münafık) olursun.³¹” diyerek görüşlerini pekiştirmek istemektedir.

Eserin devamında yine aynı anlayışı açıklamaya devam etmekte ve bu anlayış çerçevesinde Hak tecellisinin gerçekleşeceğini belirtmektedir: “Nereye dönerseniz dönün Allah’ın yüzü orasıdır”³², “Şüphesiz biz Allah’a aidiz ve ona döneceğiz”³³ ve “O gün hükümler kimin olacak? Elbette bütün varlıklar üzerinde mutlak hâkimiyet sahibi olan Allah’ın olacak”³⁴ ayetlerinin zevkine sahip olarak kendini bilesin, Allah bu âlemi yoktan yarattı derler ya işte o “yok” a varıp var olasin. O dem isimmiş, sıfatmış, hilkatmış, mazhariyetmiş, bunların tamamından kurtulup bütün sıfatların ve fiillerin toplamı olan Allah isminden tecelli edersin.³⁵

1.2. İnancın Aktarılması: Mürşit Anlayışı

Tasavvufta “bilgi”nin aktarıcıları “dede”, “baba” gibi isimlerle de anılan mürşitlerdir. Ali Baba kendisi de bir Kızıldeli Bektaşî Ocağı mürşitidir. Bu yüzden bu konuda yazdıkları birinciden kaynak kabul edilebilir. Giridli Ali Baba tasavvufun ikilikten kurtulmak olduğunu söylediği Uyünü’l-Hidaye bölümünün devamında bu ikilik şaşılığının ancak bir mürşit-i kamile bağlanmakla yok olacağını belirtmektedir.

Giridli Ali Baba “bunun çaresi işinin ehli bir göz hekimine gidip şaşılığı gidermektir” diyerek tasavvufun aktarılma ve öğretilme kurumunun temsilcisi mürşiti anlatmaya geçmektedir. Ona göre mürşit hakkı zahirde ve batında ana baba hakkından ileridir. Çünkü ana baba taklidinde olanlar tıpkı kuştan çıkan yumurta durumunda kalırlar. Bir kez daha doğmak isterse yumurtadan çıkan kuş gibi onu terbiye edecek, ana baba taklidinden kurtaracak bir anaya ihtiyaç duyarlar. Ana baba taklidinden kurtulmak için bir kâmil (olgun) mürşite bağlanılır. Yani bir anadan doğduktan sonra ikinci kez mürşitten doğup iki kez doğmuş olunur.³⁶

Hem bütün tasavvuf geleneğinde hem de Bektaşilikte her muhib³⁷ olmak isteyen tarikata alınmaz. Bu işe niyetlenen can pek çok çetin imtihanlardan geçirilir ve tasavvuf yoluna layık olup olmadığı konusunda sınanır. Tarikata intisap etmek bir şahsi tercihtir ve tarih boyunca bu böyle görülmüştür. En son olarak da ikrar ayininde mürşit kendisine “gelme gelme dönme dönme gelenin malı dönenin başı” der. Ali Baba, Allah dostlarının evvelkileri ta Hz. Muhammed’den beri bu nutku ikrar zamanında talibe söylediklerini ve bundan muhayyerliğin çıktığını belirtir. Yani talip isterse o anda dönebilir. Çünkü bu nübüvvetin getirdiği özel taraftır kişinin rızasına bağlıdır. Bir de genel nübüvvet tarafı vardır ki bu şeria yanındır. Özel

³¹ SK-ANT-141-32a

³² Kuran 2/115

³³ Kuran 2/156

³⁴ Kuran 40/16

³⁵ SK-ANT-141-33a

³⁶ SK-ANT-141-22b

³⁷ Muhiblik dervişlikten önce gelen bir aşamadır.

nübüvvet emirlerinde ise tevellayla teberrada sabitkadem olmak gereklidir. Ağaç altında biat etsinler diye emr olunduğunda Bedir gazası öncesi³⁸ bevn günleri yani ara zaman idi. Bu sebepten biat ahd üzerine vermek gerekli oldu. Âlemin övüncü (Hz. Peygamber) e uymak için talibe ikrar anında “gelme gelme gelenin malı dönenin başı” demek gerekir bu söz talibin elinden malını almak anlamında değildir, ahde uygun ve uyumlu davranmak içindir. Talibin mürşitinin emrine uyması ashabının Hz. Muhammed’in emrine uyması gibi olmalıdır. Çünkü âlemin övüncü (Hz. Peygamber) kendi arzuları doğrultusunda söz söylemez.³⁹ Allah “ve ne de kendi arzu ve heveslerine göre konuşmazlar. Bu vahiyden başka bir şey değildir⁴⁰” buyurmaktadır. Aynı biçimde mürşitte talibe kendi arzuları doğrultusunda söz söylemez. Eğer talip kendi cahilliği sebebiyle mürşitinin emrini hata addedip yerine getirmese mürşit onu affedip yaradılışa ve Muhammedî öze uygun bir biçimde aydınlatmalıdır. “Onlar ki hem bolluk hem de darlık zamanında Allah yolunda harcarlar. Öfkelerini yenerler ve insanları affederler, çünkü Allah ihsan edenleri sever⁴¹” emri gereğince talibin bilmediğini bildirmek ihsan etmektir. Zira görünüşte mürşitin emri hata görünse de talibe düşen onu yerine getirmektir. Mürşit herkesten önceliklidir ve talibin iradesi mürşitin iradesinde yok olmalıdır. İşte ikrar ve iman dedikleri budur.⁴²

2. KIZILDELİ BEKTAŞİ OCAĞININ AYİN VE İBADETLERİ

2.1. İkrar Cemi

Gerek bütün Bektaşî tarikati gerekse Kızıldeli Ocağı, özel günlerde ayin-i cem denilen bir ibadet yapmaktadırlar. Perşembeyi cumaya bağlayan ve hicri takvimin kabul olduğu dönemlerde “Cuma gecesi” olarak nitelendirilen gecelerde ayin-i cem yapılır. Bu ibadetin en renklisi ise dervişliğe ilk adımını atacak olan “cana” uygulanan ve “ikrar” ya da “nasib” ayini denilen tarikata giriş törenidir. Bu törene ikrarsız olan yani daha önce Bektaşîliğe giriş töreninden geçmemiş kişiler alınmaz. Bu gelenek “Babagân Bektaşîleri”nde hâlâ devam etmektedir. 19. yüzyılda bu tören şu şekilde yapılmaktadır:

Önce baba meydana girer, postuna niyaz ederek oturur. Sonra diğer canlar girerler. Hepsi tamamlanınca baba çerağın uyandırılması için talimat verir. Emri alan çerağı uyandırmak için ayağa kalkar. Niyaz ettikten sonra taht üzerindeki şem'i⁴³ alır. Sonra kapıya geçip “*hü eyvallah... âşıklar, sâdiklar, yanıklar, uyanıklar, ayn-ı ceme ve sâkinâna aşk olsun*” diye tercüman okur. Yavaş yavaş gelerek çerağı uyandırır. Ardından yine kapıya gidip “*Allah Allah, çün çerağ-ı*

³⁸ Resmi Ali Baba bu durumu Bedir gazası sırasında gibi zannetse de durum ve inen ayet “Biat-ı Rıdvan”la ilgilidir. Bedir savaşıyla alakalı değildir.

³⁹ SK-ANT-141- 10a-10b

⁴⁰ Kuran 53/3,4

⁴¹ Kuran 3/ 134

⁴² SK-ANT-141-11a

⁴³ Mum

fahrı uyandırdım Hüda'nın aşkına/ Seyyidü'l-i Kevneyn Hâtemü'l-Enbiyânın aşkına/ Sâki-i Kevser Aliyye'l-Murtazâ'nın aşkına/ Hem Hâdice vü Fâtıma Hayrî'n-Nisâ'nın aşkına/ Hem İmam Hasan Hulku'r-Rızâ'nın aşkına/ Hem İmam Hüseyin şehid-i Kerbela'nın aşkına/ Hem İmam Zeyne'l-Abidin Muhammed Bakır'ın aşkına/ Hem İmam Ca'fer-i Sâdik mezheb-i pak aşkına/ Hem İmam Mûsâ-i Kâzım zü'l-atânın aşkına/ Hem İmam Sultan-ı Horasan ibn Ali Musa e'r-Rızâ'nın aşkına/ Hem İmam Muhammed Taki hem ibn İmam Aliyyü'n- Naki'nin aşkına/ Hem İmam Hasanü'l-Askeri Mehdi-i Sahib-Zamân'ın aşkına/ Pirimiz Hazret-i Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin aşkına/ Haşre dek yansun yakılsun billah anın aşkına/ ber cema-i Muhammed kemal-i Huseyn Ali bülemler salavat/ eyvallah” şeklindeki tercümanı okur. Baba da “Allah Allah ahsam karibân çerağ-ı rûşen fahr-ı dervişân mânâ-i pîrân kuvve-i abdalân huzûr-ı hâzîrân selamet-i âşikân zuhur-ı imam şâh-ı merdân kanun-ı evliya pirim kutb-ı âlem Hünkâr Hacı Bektaş Veli evliyanın çerağı ebed ola ahsamlar hayr ola hayırlar feth ola şerler def ola münkir münafığın şerleri üzerimizden reddola. On iki İmamın himmeti üzerimize hâzır nâzır ola. Erhak on iki imamın katârından ayırmaya lafımız üstün ola, nutkumuz can bula iftiradan saklayıp gözcümüz beçimiz ola muradlarımız hâsıl ola niyazlarımız kabul ola. Nur-ı Nebî kerem-i Ali pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli hâzır ve gâib zâhir ve bâtin gerçeğe hü” diye gülbeng çeker. Sora elindeki pervane-i şemi yani çerağı uyandırdığı ateşi silkeleyip dinlendirir ⁴⁴ Babanın yanına gelerek niyâz eder, sonra çerağa, meydan taşına, küreye⁴⁵ niyâz eder. Bunu takiben orada bulunan canlara sağdan başlayarak tek tek niyazda bulunur. En son babaya niyaz eder. Meydanın ortasına gelerek “Allah dost hâzır gâib evvel âhir zâhir bâtin ayn-ı cem erenlerinin gül cemâline aşk olsun” der. Önce meydanın ortasına sonra da oturacağı yere niyaz ederek oturur. Baba, derviş olacak cana “Burada bulunan kardeşlerinden hangisini rehberliğe kabul edersin” diye sorar. Derviş olacak can her kimi rehber olarak istiyorsa yerinden kalkarak ona niyâz eder, sonra tekrar yerine geçer. Rehber önce başını okutur sonra derviş olacak canın elinden tutarak önce kapağı sonra başını (başında her ne varsa) çıkararak babaya götürür. Baba tiğbendi derviş olacak canın boynuna takarak ona teslim eder, sağ elini tiğbend ile tutup sol elini göğsüne koyar. “Esselamun aleyküm şeriat erenleri”, “Esselamun aleyküm tarikat erenleri pirleri”, “Esselamun aleyküm hakikat erenleri, nurları” “Esselamun aleyküm marifet sırları, erenler erhak hazretlerine, Muhammed Ali yoluna, oniki imam katarına koç kuzulu kurban getirdim (v) urup yenmeye havalet var mı?” diye sorar. Sonra “ağrınmış incinmiş varsa kalksın yok ise havâlet erenlerin” der. Rehber ayak ayak gelerek onu babaya teslim eder. Baba tiğ bendi eline alır. Can, sağ eliyle mürşitini elini bütün samimiyetiyle ve tam bir yönelişle tutup sol eliyle yine mürşitinin eteğini tutar. O an baba dervişin kulağına üç kere “Estağfurullah cemi günahlarımıza, yalan söylemeyelim, haram yemeyelim, zina etmeyelim, elimizle komadığımız nesneyi almayalım. Tövbe, tövbe, tövbe... Tövben tövbe-i nasuhan.” Bunun akabinde aşağıdaki ayetleri ve duaları okur:

“Bismillahirrahmanirrahim Amenerrasulü bima ünzile ileyhi mirrabbihi vel mü'mininun, küllün âmene billahi ve melaiketihi ve kütübühi ve rusülih, la nüferriku beyne ehadin min rusülih, ve kâlû semî'na ve ata'na gufraneke rabbenâ ve ileyke'l-masir. La yükellifullahü nefsen illa vüs'aha lehâ mâ kesebet ve aleyha, mektesebet, rabbena la tüahuzna innesiyna ev ahta'na, rabbena vela tahmil

⁴⁴ Bektaşiler “söndürmek” yerine “dinlendirmek tabirini kullanırlar”

⁴⁵ Bektaşî meydan girişinin karşısında bulunan ocağa ‘ Hz. Fatma Makamı ‘ ya da ‘ Küre Makamı ‘ adverilir.

aleyha ısrân kema hameltehü aelleziyne min gablina rabbena vela tühammilna ma la takatelena bih, ve'fü anna, vağfirlena, verhamna, ente mevlana fensurna ael kavmil kafiriyn.⁴⁶ "Şehidellahü ennehu la ilahe illa hüve vel melaiкетü ve ulü'l- ilmi kaimem bi'l- kıst la ilahe illa hüve'l- azızü'l- hakım. İnned- dine indellahi'l- islam...⁴⁷ Nevveytü en ağsele mine'l-gusli fenai ve min cemü'l- iştigali'd-dünya ve ma teşebbetü kezalike tekarrabu ilallahi teala⁴⁸" dedikten sonra üç ihlas bir fatiha, üç salavat-ı şerife okur. Fatiha, üç salavat-ı şerif. Salavat: Allahümme salli Muhammed ve ali Muhammed ve Ali ve Fatıma ve'bnihı el-Hasan ve el-Huseyn ve ala ... ..⁴⁹el-Huseyn. "İnnellezine yubâyiüneke inneke yubâyiüne'llahe yedullahi fevka eydihim fe-men- nekese fe-innema yenküsu alâenfisihi ve men evfâ bi-mâ âhede aleyhu'llahe feseyu'tihi ecren azıma."⁵⁰

Aşağıdaki ayet ve dualarla okumasını sürdürür:

"Lekad radiyallahu ani'l-mü'minine iz yubayıüneke tahta'ş-şecereti fe-alime mâ fi kulûbihim feensele's-sekinete aleyhim ve aşâbehüm fethen karıba⁵¹" Elhamdulillezi lâ yebkâ illâ vechihi lâ yekûme lehü'l-mülkü "ve lehü'l-hükümü ve ileyhi turceün"⁵² Ya Abdullahe üzkuruni ahedellezi haracet mine'd-dünyaila'd-darı ahire. Eşhedü en la ilahe illallah vahdehu la şerike leh hakkın hakkın ve ilahiküm ilahen vahiden ehaden sameden ferden vitren hayyen kayyumen bakiyen daimen ebada lem yettehız sahibeten ve la veleden ve lem yekun lehu küfren ehade şerikün fi'l-mülki ve eşhedü enne muhammeden abduhu ve resulühü saffan saffan huve'llezi ersele esulihı bi'l- heda ve dini'l-hak liyezherahu ala'd-dini küllihı ve lev kerihel-müşrikine'l-kafirin ve eşhedü enne emire'l-mü'minine Ali ibn Ebi Talibi esedallhi galibi imamen ma'sumen varisen varisen dâimen kabilallahu teâla ve min kabile resulullahı ve ba'duhu evlâdu'l- Hasan ve evlâdu'l-Huseyn ve Ali ibnü'l-Hüseyn ve Muhammed bin Ali ve Ca'ferü's-Sadık bin Muhammedü mezhebi pak ve Musa bin Ca'fer ve Ali ibn Musa e'r-

⁴⁶ Kuran 2/ 285, 286 "O peygamber de kendisine Rabbinden indirilene iman etti, Mü'minler de (onlardan) her biri Allah'a, onun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandı." Onun (Allah'ın) peygamberlerinden hiç birini diğerlerinin arasından ayırmayız (hepsine inanırız), dinledik, (kabul ettik) emrine itaat ettik, Ey Rabbimiz, mağfiretini isteriz. Son varışımız ancak sanadır" dediler. Allah hiç kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemeyiz. Herkesin kazandığı hayır faidesine, yaptığı şer kendi zararınadır. "Ey Rabbimiz, unuttuk, yahut yanıldysak bizi tutup sorguya çekme. Ey Rabbimiz, bizden evvelki ümmetlere yüklediğin gibi üstümüze ağır bir yük yükleme, Ey Rabbimiz takat getiremeyeceğimizi bize taşıma. Bizden sadır olan günahları sil, bağışla, bizi esirge. Sen mevlamızsın bizim. Artık kafirler topluluğuna karşı bize yardım et."

⁴⁷ Kur'an 3/18-19 "Allah kendisinden başka tanımadığına tanıklık. Meleklerle ilim sahipleri deadalet ölçüsüne sarılarak tanıklık etmişlerdir ki o aziz ve hakim olandan başka hiçbir ilah yoktur. Allah katında din İslamdır..."

⁴⁸ Fena kirlerinden ve dünya meşguliyetlerinden ve buna benzer şeylerden temizlenmeye (yıkılmaya) niyet ettim. Böylece Allah'a yaklaşırlar.

⁴⁹ Anlamli bir kelime çıkarılmadı.

⁵⁰ Kur'an 48/10 "Sana bağliıklarını bildirenler, Allah'a bağliıklarını göstermiş olurlar: Allah'ın eli onların elleri üzerindedir. O hâlde kim ahidini bozarsa yalnızca kendi aleyhine bozmuş olur ve kim Allah'a karşı taahhüdüne uyararsa [Allah] ona büyük bir ödül ihşan edecektir."

⁵¹ Kur'an 48/18 "[Ey Muhammed] o ağacın altında sana bağliğini bildiren mü'minlerden Allah râzi olmuştu. Çünkü onların kalplerinden geçen şeyleri biliyordu. Böylece Allah, onlara bir iç huzuru bağışladı ve yakında gerçekleşecek bir zafer[in müjdesi] ile onları ödüllendirdi."

⁵² Kur'an 28/70; 28/88 "Allah'a hamd olsun onun yüzü dışında hiçbir şey baki değildir. Nihai hüküm onundur. Çünkü ona döndürüleceksiniz"

Rıza Şah-ı Horasan ve Muhammed ibn Aliyyü't-Takî ve Ali ibn Muhammedü'n-Nakî ve Hasan ibn Aliyyü'l-Askerî ve Muhammed Hasanü'l-Mehdî salavatallhu aleyhim ecmain evvelin ahirin zahirin batninin tayyibin tahirin salatullahi aleyhim ecmain La feta illa Ali la seyfe illa zülfikar

Şeyhünâ ehl-i terk ve'l-künc sâhibü'l-bahri ilmü'l-ledünni pirim Hazret-i Sultan Hacı Bektaş Veli kuddise sirrehü'l-azîz "Huvallahu alâ mâ tekûlu vekilüm"⁵³ "ve in tevellev kemâ tevelleytüm min kabli yeuzeübiküm azâben elimâ"⁵⁴ "İnnellezine yektumune ma enzelna minel beyyinati vel huda min badi ma beyyennahu lin nasi fil kitabi ulâike yelanuhumullahu ve yelanühumul lâimun"⁵⁵ "İllezine tâbu ve aslehu ve beyyenu fe ulaike etûbu aleyhim ve ene't- tevvabü'r- rahîym. İnnellezine keferu ve matu ve hüm küffarun ulaike aleyhim la'netüllahi vel melaiketi ven nâsi ecmain" "Halidne fiha la yühaffefü anhümül azabü ve la hüm yünzarun. Ve ilahüküm ilahü'v- vahid lâ ilahe illa hüver rahmanür rahîym"⁵⁶ "Ve minen nasi mey yettehizü min dunillahi endadey yühıbbunehüm ke hubbillah vellezine amenu eşeddü hubbel lillah velev yerallezine zalemu iz yeravnel azabe ennel kuvvete lillahi cemıav ve ennelahe şedidül azab İz teberraellezmet tübiu minellezimetbeu ve raevül azabe ve tekattaat bihimül esbab Ve kalellezimet tebeu lev enne lena kerraten fe neteberrae minhüm kema teberrau minna kezalike yürıhimüllahü a'malehüm haseratin aleyhim ve ma hüm bi haricne minen nar"⁵⁷ "Allâhü velıyyü'l-lezîne âmenâ yuhricühüm mine'z-zulümâti ile'n-nürı ve'l-lezîne keferü evliyâühümü't-tâğütü yuhricühüm mine'n-nürı ile'z-zulümâti ulâike ashâbü'n-nârı hüm fıhâ hâlidün."⁵⁸ "Yevme lâ yenfau mâlun ve lâ benün(benüne). İllâ men etâllâhe bi kalbin selîm(selîmin)."⁵⁹ "İnnallahe ve melâiketehu yusallüne alennebiyâ eyyühellezine amenu sallu aleyhi ve sellimu teslîmâ"⁶⁰ "Sallu ala seyyidina Muhammedün ve âlihî ecmain bi rahmetike yâ erhâme'r-râhimîn ve'l-hamdulillahi rabbi'l-âlemîn.

Ceng ü cidal ehli olma, küçüğe izzet et, büyüğe ulıya hürmet eyle. Bir kimesnenin kusurunu görme, görürsen

⁵³ Bu kısım ayet değildir.

⁵⁴ Kur'an 2/159 "Gerçekten indirdiğimiz belgeleri ve doğru yolu Kitap'ta insanlara açıkladıktan sonra, gizleyen kimseler vardır ya onlara hem Allah hem de lanetçiler lanet eder."

⁵⁵ Kur'an 2/160-161-163-164 "Tövbe edenler ıslah olanlar ve gerçeği ortaya koyanlar bunun dışındadır. İşte onların tövbesini kabul ederim. İnkâr edip de o halde ölenler var ya, Allah'ın, meleklerin, insanların hepsinin laneti onlardır. Tanrınız bir tek tanrıdır. O merhamet eden, merhametli olandan başka Tanrı yoktur.

⁵⁶ Kur'an 2/165-166-167 "İnsanlardan bazıları Allah'tan başkasını Allah'a denk tanrılar edinir de onları Allah'ı sever gibi severler. İman edenlerin Allah'a olan sevgileri ise (onlarınkinden) çok daha fazladır. Keşke zalimler azabı gördükleri zaman (anlayacakları gibi) bütün kuvvetin Allah'a ait olduğunu ve Allah'ın azabının çok şiddetli olduğunu önceden anlayabilselelerdi. İşte o zaman (görecekler ki) kendilerine uyulup arkalarından gidilenler, uyanlardan hızla uzaklaşırlar ve (o anda her iki taraf da) azabı görmüş, nihayet aralarındaki bağlar kopup parçalanmıştır. (Kötülere) uyanlar şöyle derler: Ah, keşke bir daha dünyaya geri gitmemiz mümkün olsaydı da, şimdi onların bizden uzaklaştıkları gibi biz de onlardan uzaklaşıydık! Böylece Allah onlara, işlerini, pişmanlık ve üzüntü kaynağı olarak gösterir ve onlar artık ateşten çıkamazlar."

⁵⁷ Kur'an 2/257 "Allah, imân edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Küfredenlerin dostları ise şeytandır; onları aydınlıklardan karanlığa sürükler. Onlar cehennemliklerdir; orada ebedi kalıcıdırılar.

⁵⁸ Kur'an26/88-89 "Allah'a selim (selâmete ermiş) kalple gelenler dışında kimseye çocukların ve malın fayda vermediği gün (beni utandırma).

⁵⁹ Kur'an 26/88-89 " O ne malların ne de oğulların fayda verdiği bir gündür, yalnızca temiz bir kalple Allah'a varan kurtulur"

⁶⁰ Burası, yani emanet olarak belirtilen sözün bulunması gereken kısım yazma metinde boş bırakılmıştır

ört elin ile. Elin ile örtemezsen dilin ile kalbin ile ört. Sırrı sır edip gelicilerden ol gelme gelme, dönme dönme; zira on bir tavladan kurtulan bizim bizim tavlada karar eder. Gelenin malı dönenin canı... Dönene lanet... Su gibi pak ol, her dem alçağa ak, eline beline diline pak ol. "Bismillahirrahmanirrahim. Yevme la yenfau malun ve la benun, illa men etallahe bi kalbin selim"⁶¹ "Sen beni babalığa kabul etin mi? Ben de seni evladlığa kabul ettim. Sonra emaneti sağ kulağına nefh ede (.....⁶²) Bism-i Şah-ı Merdan, üstad-ı nefes-i tarikat, İmam Hüseyin, Şah- ı Merdan kavlim Al-i Aba teslim. İmam-ı Cafer-i Sadık mezheb-i pakindenim, güruh-ı naciyedenim. Rehberim Muhammed mürsitim Ali. On iki imam efendilerimize teslim-i rızada olup gerçek erenlere tevella eyle (.....⁶³) teberra eyle. "Bismillahirrahmanirrahim. İnnallâhe ve melâiketehu yusallûne alen nebiyyi, yâ eyyuhellezîne âmenû sallû aleyhi ve sellimû teslimâ(teslîmen)"⁶⁴.

Allah Muhammed Ali Hünkar Hacı Bektaş Veli ikrarında sabit kadem eyle.

"Le kad radiyallahü anil mü'minine iz yübayıneke tahtes secerati fe alime ma fi kulubihim fe enzeles sekinete aleyhim ve esabehüm fethan kariba"⁶⁵ "Ez de divan-ı tarikat ra piran-ı çehar rükn-i alem ra Allahuekber (3) Ya Muhammed Ya Ali" diyerek akitlerini akt ederler ve derviş tığ bendini beline bağlar. Daha sonra açık olan başını giydirir.

Önce babaya, sonra çerağa ve yine rehber olan canla birlikte tekraren babaya niyaz ettikten sonra kapıya çekilir. "Yüzüm yerde özüm darda dünyam terk belim berk, erenlerden haklı hayırlısı seyruallah ederim. Eyvallah Hak gelsin" der. Baba o zaman hayırlısına şu gülbengi çeker: "Allah Allah vakitler hayrola, hayırlar feth ola şerler def ola, münkir münafık mat ola, Erhak Muhammed Ali belencemiz ola, Erhak karındaşlarımız serteser postunda daim. Yuf münkire lanet Yezid'e, rahmet mümine. Dem-i piran gerçekler demine hü."

Sonra can kapıya ve babaya giderek ona niyaz eder. Baba da onun tığ bendini akdeder ve başını tekbir eder. Derviş, çerağa, meydan taşına, küreye, orada bulunan canların tamamına sırasıyla niyaz eder. Dedeye de niyaz ettikten sonra ortaya gelir:

"Allah dost, hazır gaib, evvel, ahir, zahir batın ayn-ı cem erenlerinin gül cemaline aşk olsun" dedikten sonra yerine bir niyaz ederek oturur. Meydancı, niyaz ederek taht üstündeki şerbeti alır ve babaya teslim eder. Baba tekrar o cana verir. O can şerbeti alarak kapıya gider:

⁶¹ Teberra eylenilmesi gereken isim anlamlı bir kelime değildir, sanki bir şifre gibidir. İlk beş harfini andıran bir yuvarlak sonra "te-be-te" harfleri bulunmaktadır.

⁶² Kur'an 33/56 "Muhakkak ki Allah ve melekleri, Nebi'ye (Peygamber'e) salat ederler. Ey iman edenler (ölmeden önce Allah'a ulaşmayı dileyenler), siz (de) O'na salat edin! Ve (O'na) teslim olarak salat edin!

⁶³ Kur'an 48 "Andolsun Allah müminlerden, o ağacın altında sana biat ettikleri sırada hoşnut olmuştur. Onların gönüllerindeki bilmiş, üzerlerine huzur ve sükün indirmiş ve kendilerine yakın bir fetih nasip etmiştir."

⁶⁴ Burada muhtemelen Kur'an 76/21 "Sakâhüm Rabbühüm şarâben tahûrâ= Rableri onlara en temiz içecekler sunacaktır". şeklinde bir ayete benzetme vardır. Metnin anlamı ise Rableri onlara ortaya çıkan bir su sunacaktır". şeklindedir.

⁶⁵ Giridli Ali Resmi Baba SK-İİH-1243-6.b

Gel ey sâki-i vahdet sun piyâle// Sakâhüm rabbühüm mâen zuhûran⁶⁶
 Hayât ersün elinden ehl-i hâke// Sakâhüm rabbühüm mâen zuhûran
 Meyinden ehl-i diller mest -i bî-hoş// olub verdi heft gîti (yedi cihanı) ede cûş
 Ezelden eyledik ol bâdeyi nûş// Sakâhüm rabbühüm mâen zuhûran
 Dudağın şerbetinden kana kana// İçib aşıkların vashına kana
 Yürekler nice bir firkatle yana// Sakâhüm rabbühüm mâen zuhûran
 İçenler bir kadeh câm-ı Alî'den// Dem urdular ezel kâlû belîden
 Bize erkândır iş bu (mey) velîden// Sakâhüm rabbühüm mâen zuhûran
 Götürsün dillerin cümle hicâbın// Ayân etsin gönüller mah-ı tâbın
 Getür meydâna ol Kevser şarâbın// Sakâhüm rabbühüm mâen zuhûran
 Olub sâkî kulun aşkında mecnûn// Sebîl eyler yoluna eşk-i pür-hûn
 Yine devr eylesin ol câm-ı gülgûn// Sakâhüm rabbühüm mâen zuhûran⁶⁷

Bu tercümanı okuduktan sonra babaya teslim eder. Baba birer bardak doldurarak orada bulunan canlara verir. Bütün canlar içtikten sonra kapıya geçerek bu tercümanı okur:

“Mey olsun içene, Hasan velî, Hüseyin Ali, Saki-i saf, Selman-ı pak, eyvallah, verdiğim suya ferah-ı pak ver, Muhammed’e salavat, eğer verdin ise hasenat, ver Muhammed’e salavat, ber cemel-i Muhammed, Hüseyin Muhammed Ali’ye salavat”

Bunu takiben ortaya gelerek “Allah dost, hazır, gaib, ayn-ı cem erenlerinin gül cemaline aşk olsun” diyerek niyaz eder ve gülbeng-i şerbeti okur: “Şerbet nur ola, sırrola, oturan, duran kardaşlar mamur ola, zümre-i münkiran ve Mervan kör ola, cümlelerin isteğini veren Şah-ı Merdan bizimle ola, Kızıldeli demi devranı yürüye, hü”

2.2. Kırklar Semahı

Günümüzde semah adı verilen bu tören o dönemde sema’ adıyla anılmaktadır. Kırklar Semahı adlı bölüm “Risale-i Lahutiye” de ikrar ayininin hemen ardında yer almıştır. Sema kalkan dervişler dönerlerken üç defa “Ali Dost”, üç defa “Ah Hüseyin”, üç defa “Sultan Ali”, üç defa “Hünkar Hacim”, üç defa “Sultan Balım”, üç defa “Uryan Baba”, üç defa “Abdal Musa”, üç defa “Kızıl Veli”, üç defa “Süca Baba”, üç defa Saltuk Baba”, üç defa “Mehdi-i Zaman”, üç defa “dem gele”, üç defa “yevm gele”, üç defa “âşika aşk”, üç defa “Allah cemel-i Muhammed Ali” derler.⁶⁸

⁶⁶ Şeyh Sırrı Rifai, Şeyh Bedreddin’l-Halveti, (yazma) [Risâle-i Lâhutiye] *Bektaşılık Hakkında Risâle* nu:1243, istinsah:Bursa, h.1284. (SK-İİH-4a-8a)

⁶⁷ Bektaşilerin, hadis olarak belirttikleri ibareler çoğu kez “ehl-i sünnet” olarak ortaya çıkmış bulunan geniş uzlaşım geleneğindeki hadis kayıtlarıyla örtüşmez. Bu durum zaman zaman diğer tasavvufi gruplar için de geçerlidir. Tasavvuf, vefat etmiş bir Hz Muhammed’den ziyade, insan-ı kâmillerle her an alışverişte olan bir peygambere inanır. Tasavvuf ehli bugün de yaşanılır âlemden farklı bir boyutta (farklı rüya türleri vs.) Hz. Muhammed’den hadisler dinlediğini belirtmektedir. Bunun en çarpıcı örnekleri, 19. yüzyıl Bektaşiliğini derinden etkileyen İbn Arabî’nin eserlerinde görülür. Geniş bilgi için bkz. Nihat Keklik, *Muhyiddin İbn’ül Arabî El-Fütuhât el-Mekkiyye*, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1990, s.85-92.

⁶⁸ Bu gelenekler hâlâ devam etmektedir.

2.3. Gülbengler ve Tercümanlar

Bektaşilerde dervişin bütün hayatı insan-ı kamil olabilmek için ayarlanmıştır. Derviş ikrar verdiği andan itibaren bütün hayatını Hakk'a adanarak sürdürür. Bu sebeple de yaptığı her işte ya Kur'andan bir ayete, ya Hz. Peygamberin bir hadisine⁶⁹ ya da yol ulularının görüşlerine uyar. Bu işleri yaparken de mutlaka dua eder. Dua, gülbeng ve bazen de tercüman adı verilen bu duaların ilk bakışta aralarında fark yokmuş izlenimi uyandırmaktadır. Ancak Bektaşî geleneğinden gelen ve geçmiş ve günümüz Bektaşîliği hakkında ciddi çalışmalarıyla tanınan Dursun Gümüsoğlu tarafımıza sözlü olarak verdiği beyanatta gülbengin mürşit tarafından söylendiğini, tercümanın ise muhipler ve dervişler tarafından söylenen yakarışlar olduğunu belirtmiştir. Bektaşîlerin bütün günleri tercüman ve dualarla doludur. Mesela bir Bektaşî can dergâhı, bir Kızıldeli Bektaşî hanım evini süpürürken şu tercümanı okurdu⁷⁰:

Hüseyn-i Kerbelâ için erenler gözüm yaşıdır// Yezîde lânet erenlerin işidir// Pâyine yüz sürmek Aliy'e erenlerin işidir// Pîrimiz kırklar içinde Seyyid Sâlih Ferrâşîdir// Ber cemâl-i Muhammed kemâl-i Hüseyn Ali büleñ salâvât⁷¹

Su içerken şu tercümanı okur:

Can-ı dilden geçmişiz biz Rûm erenler aşkına// Can gözüyle dembedem Hakkı görenler aşkına// Yezîd elinde susuz cân verenler aşkına// Kerbelâ-i deşt-i gamda can verenler aşkına// Gözlerim yaşın sebîl edîb verdim sakâ Hüseyn (3 defa)⁷²

Bektaşilerde sofraya çok önemlidir. Özellikle muhabbet sofrası denilen tam bir tören biçiminde ve saatler süren yemek tam anlamıyla “yol”a dair bilgilerin aktarılma yeridir. Kızıldeli Bektaşîleri de sofraya tercümanla başlarlardı. Ancak ilkin sofrayı açma tercümanı okunurdu:

“Ve yut'imüne't-taâme alâ hubbihi miskînen ve yetîmen ve esîren⁷³ “İnnemâ tutimuküm li-vechillâhi lâ yüzüdu minküm cezaên ve lâ şekûren⁷⁴ Rabbenâ enzil aleynâ mâideten mine's-semâi tekûnulenâ iyden li-evvelinâ ve âhîrinâ ve âyeten minke verzuknâ ve ente hayru'r-râzîkîn⁷⁵

Sofraya şu tercümanla başlanırdı:

Evvel Allah diyelim Kadîm Allah diyelim// Geldi er sofrası erenler Şâh diyelim// Uzak gittik yakın geldik gezdik tozduk erdik yetdik erenler dergâhına yüz süregeldik// Sâhib-i himmet

⁶⁹ SK-İİH-1243/7.a

⁷⁰ SK-İİH-1243/7.a

⁷¹ “Ve kendi istekleri ne kadar çok olursa olsun muhtaçlara, yetimlere ve esirlere yedirirler” (Kur'an-76/8)

⁷² “(Ve kendi kendilerine konuşurlar) Biz sizi yalnızca Allah rızası için doyuruyoruz, sizden ne bir karşılık, ne de bir teşekkür bekliyoruz.” Kur'an 76/9)

⁷³ Ey Allah'ım ey Rabbimiz gökten bize bir sofraya gönder; o bizim için –iklimizden sonuncumuza kadar- sürekli tekrarlanan bir ziyafet ve senden bir işaret olacaktır. Ve bize rızıkımızı ver, zira sen rızık verenlerin en iyisisin.” (Kur'an-5/114) SK-İİH-1243/10.b

⁷⁴ SK-İİH-1243/10.b

⁷⁵ SK-İİH-1243/10.b

erenlerin ulu dergâhında kadem-i şerîflerine yüzümüz yerde özümüz dârda yüzler süregeldik//
Azîz erenlerin cemâl-i şerîfiyle müşerref olduk// Elhamdulillah erenlerden hayırlısın hakhsın şey
en li'llah taleb ederim// Ber cemâl-i Muhammed kemâl-i Hüseyin Ali râ salavâtullah eyvallah ⁷⁶

Diğer bir sofrta tercümanı ise şöyledir:

Himmet-i Merdân nimet-i Yezdân berekât-i Halilü'r-Rahmân Şâh-ı velâyet havâlet-i pîrân//
Sofrayı Halil saldı Selmân getirdi// Yüzü bismillah astârı elhemedulillah// Sofra-i Halil nimet-i
Celil ma'nâ-i merdân ez dem-i düvazde-i imâm// zuhûr-i Mehdi// keskin zülfikâr// kabûl-i
kurbân ez dem-i pîrân// Ber cemâl-i Muhammed kemâl-i Şah Hüseyin Ali râ bülend salavât

Bu da sofrta duası olarak okunmaktadır:

Nîmet-i şükr için eylediğimiz tevhdî Hannân// Dergâh-ı izzetinde kabûl eyleye Mennân//
Nîmet-i Celil-i gufrân// Berekat-i Halilü'r-Rahmân// Kuvvet-i lokma-i ekl-i dervîşân// Her
lokmasın batnımızda nûr-i sâfâ eyleye Yezdân// Nur-i Nebi kerem-i Ali pîrimiz Hünkâr Hacı
Bektaş Velî-i Merdân demine hu diyelim hu

Eğer sofrada kurban lokması varsa şu tercüman okunurdu:

Allah Allah nimet-i Celil sofrta-i Halil manâ-i Merdân ez dem-i düvazde-i imam ve çehardeh
mâsûm-ı pâk kabûl-i kurbân keskin-i zülfikâr ez dem-i pîrân// Ber cemâl-i Muhammed kemâl-i
Hüseyin Ali bülend salavât eyvallah ⁷⁷

Kurban tıglamak Bektaşiliğin önemli törenlerindedir. Onlar asla “kesmek” tabirini kullanmazlar.

Ve kuli'l-hamdı li'llahi'llezi lem yeteahhuz veleden ve lem yekün lehu şerikün fi'l-mülki ve lem
yekün lehu veliyyün mine'zzulli ve kebbirhu tekbîran⁷⁸ Allahuekber Allahu lâ ilâhe illallahu
vallahu ekber velillahi'l-hamd havâlet-i Şâh-ı Merdân Gerçeğe hü ⁷⁹

Başka bir kurban tekbiri de şöyledir:

Kurbân-ı Halil fermân-ı celil vâsita-i Cebrâil Allahu ekber Allahu ekber lâ ilâhe illallahu Allahu
ekber veli'llahi'l-hamd ⁸⁰

⁷⁶ SK-İİH-1243/11.a

⁷⁷ SK-İİH-1243/10.a

⁷⁸ “Ve de ki: Bütün övgüler döl edinmeyen, egemenliğinde ortağı bulunmayan, güçsüzlükten, düşkünlükten ötürü herhangi bir yardıma yardımcıya gereksinme duymayan Allah'a yakışır”, İşte O'nu hep böyle yücelterek an” (Kur'an-17/111)

⁷⁹ SK-İİH-1243/9.b

⁸⁰ SK-İİH-1243/9.b

Mürşitlerin okumakta oldukları bazı sofrâ gülbenkleri ise şunlardır:

Nûr ola sırrola münkir münâfık gözü kör ola// Hak erenler berekâtını vere// bu gitti ganîsi gele// Erenlerin hân-ı demi ziyade ola// getiren yediren pişiren canların ömürleri uzun istekleri feth ola// Sofra nûr belâlar dûr gönüller sürûr ni'metler zuhûr// Nur-i Nebî kerem-i Âlî pîrim Hacı Bektaş Velî dem-i Seyyid Ali Sultan gerçeğe hü⁸¹

Diğer bir sofrâ gülbenği:

Allah Allah nûr ola sırrola münkir münâfık gözü kör ola// Hak erenler berekâtını vere// bu gitti ganîsi gele// Erenlerin hân-ı demi ziyade ola// Sofra nûr belâlar dûr gönüller sürûr ni'metler zuhûr// Arta eksilmeye taşa dökülmeye// Kırklar yediler üçler Nur-ı Nebî kerm-i Âli pîrimiz Hacı Bektaş Velî dem-i efendim Seyyid Hazret-i Sultan Mahmûd Baba Lokma hakkına evliyânın keremine Gerçeğe hü⁸²

Diğer bir sofrâ gülbenği:

Allah Allah elhamdulillah zâdallah// Hak erenler getiren yetiren yediren pişiren kardaşlarımızın ömürleri uzun ola// hâzırda olan kardaşlarımızın istekleri feth ola// gâibde olan kardaşlarımızın hasretlerine kavuştura// münkir münâfığın şerleri üzerimden reddola on iki imâmın himmetleri üzerimize ve nâzır ola hak erenler katarından ve bazârından ayırmaya// Allah erenler gözcümüz ve bekçimiz ola// Yenimizden yakamızdan bekleyivere// Allah erenler cümle kardaşlara selâmetler ihsân eyleye// Muradlarımız hâsıl ola niyazlarımız kabûl ola// Nur-i Nebî kerem-i Âlî pîrimiz Hünkâr Hacı Bektaş Velî// dem-i Seyyid Ali Sultan Sarı Sûfî Hüseyin Baba ve Halîl Baba ve Sâlih Baba ve Yahya Baba Efendimizin demi devrânı yürüye Hâzır gâib zâhir bâtın gerçeğe yâ Allah hü⁸³

Bektaşiler ikrar verirken boyunlarına geçirilen tiğ bendi ömür boyu bellerinde taşırlar. Tiğ bend ya da tiğ-ı bendin anlamı yine Risale-i Lahutiyye'de anlatılmaktadır:

“Tiğ-ı bende tiğ u şeddullah dahî derler// Tâlib olana bunu bilmek farzdır// Yezîd Hişâm ve Âli Abdü'l-Melik lanetullahi aleyhim ecmain Hazret-i Muhammed Bâkır efendimizi boğmak murad eylediği vakit üç def'a mübarek boğazına kirîş takıp çektikte evvelâ Allah ismini yâd eyledikte bir düğüm oldu// Sâniyen (ikinci olarak) ism-i Muhammed'i yâd eyledikte bir düğüm dahî oldu// Salisen (üçüncü olarak) Hazret-i Âli ismini yâd eyledi// Bir düğüm dahî olup üç düğüm eylediklerinde mel'ûnun Hişâm nam (isimli) bir ayyârı var idi// Adına nedim-i kâfir derlerdi// Hemen tiğ-ı bendi getirin diye çağırıldı// Getirip teslim eylediklerinde ol anda Hazret-i İmam'ın bir muhibb-i pâk itikad yâveri (temiz inançlı) var idi// Adına Mü'min ayyâr derlerdi// Nidâ eyledi ki// Durun men tarikini

⁸¹ [Ey Muhammed] o ağacın altında sana bağlılığını bildiren mü'minlerden Allah râzı olmuştur. Çünkü onların kalplerinden geçen şeyleri biliyordu. Böylece Allah, onlara bir iç huzuru başıladı ve yakında gerçekleşecek bir zafer[in müjdesi] ile onları ödüllendirdi. Kur'an 48/18

⁸² SK-İİH-1243/14.b

⁸³ İBŞBAK-K-415/14.a

(usulünü) sizlere göstereyim diye mel'unlara dedi ki// Ne ile boğmak istersiz// Onlar dediler ki// Koyun bağırsağıyla isteriz// Mü'min cevap eyledi ki// Onula olmaz siz birkaç kurban getirin ama yapağılı olsun dedikte derakab bir koç getirdiler// Mü'min ayyâr kurbanın fi'l-hâl yapağısın yolup// Derakab bir tığ-ı bend büküp üç düğüm akd edib// tamam oldukta kurbanın üç ayağın bend edib// Kurbanı tığdan geçirip// Meni görün ne günâ edeceğim deyib// Hemen kurbanın ayaklarından tığ-ı bendi çözüp// Gitti boğazına takıp Hazret-i İmam'ın hapis olduğu hücre-i saadetin kapusuna varub// kendini dâr-ı mansûra çekib teslim-i hak oldukda// Yezîdî mel'unlar hemen varub mü'minin boğazından tığ-ı bendi çıkarıb alıb Hazret-i İmam'ın hücre kapısına gelib bende çekmek (idam etmek) murad eylediklerinde gördüler ki Hazret-i İmam müteveccih-i Hak olmuştur"⁸⁴

Tercümân-ı Tığ-ı Bend ve Elf-lâme:

Lekad radiyallahu ani'l-mü'minine iz yubayıüneke tahta'ş-şecereti fe-alime mâ fi kulûbihim feensele's-sekinete aleyhim ve aşâbehüm fethen karîba"⁸⁵ Ez de düvazde-i tarikat râ// Pîrân-ı çehâr-ı rûkn-i âlem râ// Allahu ekber Allahu ekber ve beşşirü'l-mü'minine yâ Muhammed ya Ali"⁸⁶

Pâlheng, bele kuşanılan kemerin biraz sol tarafına bağlanan yaklaşık el büyüklüğündeki taştır. Cebecioğlu, a.g.e.; Palehengin aslı: Hz. Peygamber ve Hz. Ali gazaya giderken kanaat için kuşaklarının arasına beşer adet taş koymuşlardı. Fukaraya (derişlere) palheng takmak buradan kalmıştır.⁸⁷

Pâlheng Tercümanı:

Ya Sabûr ya kanaat ya fahr ya riyazat ya mürüvvet ya Şâh-ı Velâyet innehu evliyâullah"⁸⁸

Diğer Pâleheng Tercümanı:

.... Halaka seb'a semavâtin ve mine'l-ardi mislehünne"⁸⁹ elâ in evliyâullahi lâ havfun aleyhim ve lâhüm yahzanûn

Bektaşiler bilindiği üzere mücerred ve müteehhil yani evlenmeyen ve evlenen olmak üzere ikiye ayrılırlar. Mücerred Bektaşilerin evlenmeme kararından sonra kulakları Pirevi'ndeki eşikte tahta kaşığın sapıyla delinir ve sağ kulaklarına mengüş denilen halka geçirilirdi. Bu gelenek Türkiye'de artık uygulanmamaktadır. Son mücerred Şevki Koca birkaç yıl önce Hakk'a yürümüştür. Ancak Arnavutluk ve Makedonya Bektaşileri bu geleneği sürdürmektedirler.

⁸⁴ SK-İİH-1243/14.b

⁸⁵ ... yeri göğü ve aynı şekilde yeri yarattı ...." (Kur'an-65/12)

⁸⁶ Unutmayın ki Allah'a dost olanların korkmaları için bir sebep yoktur. Onlar acı ve üzüntü çekmeyeceklerdir" (Kuran-10/62) SK-İİH-1243/14.b

⁸⁷ SK-İİH-1243/14.b

⁸⁸ Tıraş olmak anlamı taşıyan bu kelime şu şekilde Kur'an'da geçmektedir: (Kur'an-48/27) "... Allah dilerse Mescid-i Haram'a, güven içinde , başlarınız tıraşlı yahut saçlarınız kısa kesilmiş olarak ve hiçbir korkuya kapılmadan mutlaka girersiniz...."

⁸⁹ SK-İİH-1243/16.b

Mengüş Tercümânı:

*Yürü bir pîre yâ peş gezme âlemde serseri // Can u dilden ol muhibb-i hanedân-ı Hayderî
Gûşine sen as gulâm ol gel erenler cem'ine // Ol Aliyyü'l-Murtazâ'nın Kanberi'nin Kanber'i
Bektaşilerin traş olurlarken okudukları tercüman ise şöyledir:
Çün traş ettik müyü bulduk safâ // Ehl-i Beyte tâbi'iz kıldık vefâ
Gökden ne indi âyet muhallikine // Onun için oldu traş Mustafâ*

SONUÇ

Kızıldeli Bektaşî Ocağı 18. ve 19. yüzyıllarda törenler bakımından İstanbul, Anadolu ve Rumeli Bektaşî tekkelerinden farklı bir gelenek sürdürmemektedir. Yalnızca İstanbul Bektaşîliğinden farklı olarak samah adı verilen dini ritüel uygulanmaktadır. Bunun dışında İkrar ayininden gökben ve tercümanlara kadar bütün ritüeller diğer Bektaşî tekkeleriyle aynıdır.

İnanç esasları ise hemen hemen bütün tasavvuf ekolleriyle benzerlik göstermektedir. “O var ondan başka hiç bir şey yok” düsturuyula özetlenebilecek olan vahdetivücut anlayışı Kızıldeli Bektaşîlerince de benimsenmiştir. Giridli Ali baba Uyunü'l-Hidaye’de vahdetivücut anlayışının çeşitli yansımalarını derinlemesine ele almakta ve çok kıymetli bilgiler sunmaktadır.

Gerek *Risale-i Lahutiyye*’ye gerek *Uyunü'l-Hidaye*’ye dayanarak Kızıldeli Bektaşî ekolünün bugün Babagan Bektaşîliği olarak bilinen Bektaşî koluyla her bakımdan çok yakın benzerlikler taşıdığını söyleyebiliriz. Bunda Kızıldeli Bektaşî tekkisinin geçmiş zamanlarda bünyesinde çok sayıda mücerred derviş barındırmasının da rolü olabilir.

Kızıldeli Bektaşî ocağı günümüze kadar ulaşmıştır. Bugün de hem Rumeli’de hem de Anadolu’nun çeşitli yerlerinde bu ekolün takipçileri bulunmaktadır. Ancak günümüzde ekol Babagan Bektaşîliğinden ziyade Çelebi Bektaşîliğine yaklaşmış görünmektedir. 18. ve 19. yüzyıllarda bulunduğu dair hiç bir belge ve kayda rastlamadığımız “musahiblik” yani kardeşlik geleneği bugün Kızıldeli Ocağında vardır ve uygulanmaktadır. Bir bilim insanı olarak 18 ve 19. yüzyıllarda Kızıldeli Ocağında “musahiplik” yoktu diyemeyiz. Ama biz bu konuda yaptığımız ve uzun yıllar süren çalışmalarda hiç bir belgeye raslamadık diyebiliriz.

Son söz olarak şunu söylememiz gerekir: Bugün Anadolu’dan Balkanlar’a, oradan da ta Amerika kıtasına uzanan büyük coğrafi kütlede varlığını sürdüren Bektaşîlik, değişik kollara ayrılmakla birlikte, en genel adlandırmasıyla “Bektaşîlik” ismi altında çalışmada ortaya konulan tarihi geleneklerini büyük ölçüde yaşatmaktadır. Bektaşîlik, insanların ona ihtiyaçları devam ettiği sürece varlığını sürdürecektir.

KAYNAKLAR

GÜMÜŞOĞLU, D. (2009). Sadık Abdal Divanı, İstanbul: Horasan Yayınları.
KILIÇ F.(2004). Giridli Divan Şairleri, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S.32, Yıl:2004.